

En ferierende klasse?

Perspektiver på ferievaner, inntekt og utdanning

Jan-Erik Lystad

Denne artikkelen belyser nordmenns ferievaner på 1990-tallet. Det gjennomsnittlige ferieomfanget har endret seg lite i denne perioden, og en av tre holder seg fortsatt hjemme i ferien. Ferieomfanget øker imidlertid sterkt med økende inntekt og utdanning. Blant personer med både høy utdanning og med husholdningsinntekt over 500 000 kroner var nesten alle på ferie i løpet av 1998. Artikkelen beskriver samvariasjonen mellom inntekt, utdanning og ferievaner, og drøfter i hvilken grad vi kan snakke om en "ferierende klasse".

Ferievaner på 1990-tallet

Feriemønsteret til den norske befolkningen har på 1990-tallet vært preget av følgende hovedtrekk (Lystad 1999):

- i) små endringer i det samlede ferieomfanget ,
- ii) flere reiser til utlandet og
- iii) færre reiser innenlands.

Ferieomfang

Drøyt 7 av 10 personer (72 prosent) reiste på ferietur med minst 4 overnattinger i 1998. Figur 1 viser at denne andelen har holdt seg ganske stabil gjennom 1990-årene.

I gjennomsnitt reiste vi på 1,4 lange ferieturer i 1998, og vi var på ferietur i 14,2 dager i løpet av året. Det var en økning fra 14,0 dager i 1997 og fra 13,7 dager i 1994, men lavere enn i 1993. Antallet ferieturer var litt høyere enn i 1994, men lavere enn i 1993. På 1990-tallet har det således vært forholdsvis små og kanskje tilfeldige endringer i ferieomfanget.

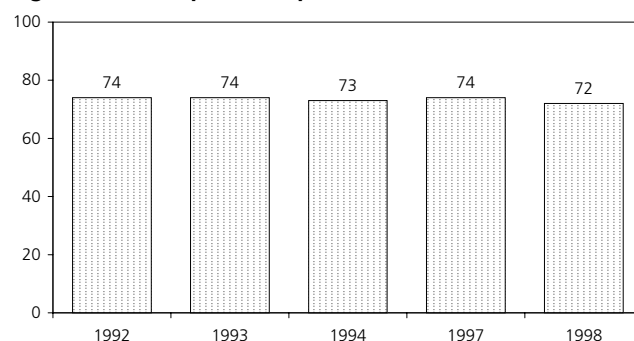
Reisemål

Det har vært større endringer i reisemålene. Av de som faktisk reiste på ferie var 70 prosent på ferietur i Norge i løpet av 1998. Andelen på innenlandsferie økte noe fra 1997, men er fortsatt klart lavere enn tidligere på 1990-tallet. Regnet om til absolutte tall var nesten 300 000 færre personer på innenlandsferie i 1998 enn i 1993.

3 av 5 (59 prosent) var på ferie i utlandet i løpet av året. Av disse reiste 20 prosent til nordiske land, mens 45 prosent dro til land utenfor Norden.

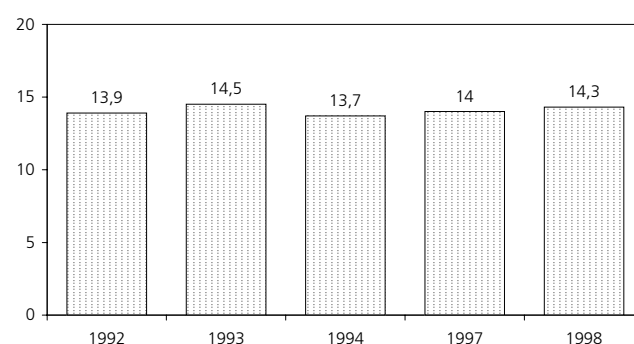
Jan-Erik Lystad, seniorrådgiver ved Seksjon for samferdsels- og reiselivsstatistikk. E-post: jan.erik.lystad@ssb.no.

Figur 1. Andel personer på ferietur. 1992-1998. Prosent

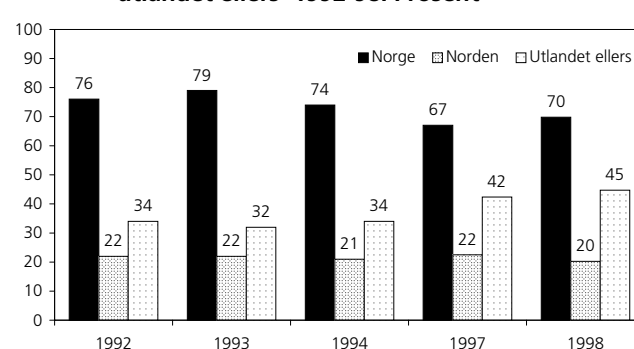
Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Gjennomsnittlig antall dager på ferietur. 1992-1998

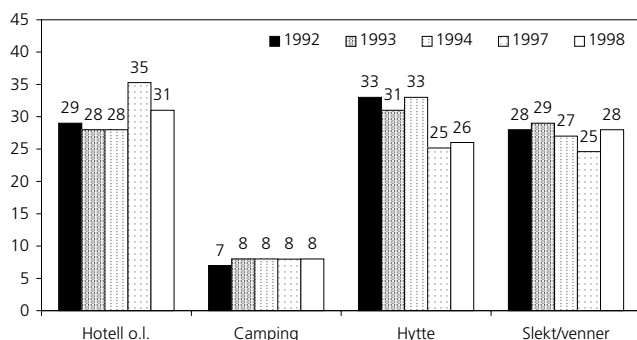

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Andel personer på ferietur i Norge/Norden/utlandet ellers 1992-98. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Ferieovernattinger etter overnattingsmåte. 1992-98. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Andelen som reiser på ferie til de Nordiske land har holdt seg om lag uendret på 1990-tallet. Derimot har det vært en sterk økning i andelen som drar til land utenfor Norden. I 1993 var andelen på 32 prosent. Det betyr at drøyt 200 000 flere nordmenn ferierte i land utenfor Norden i 1998 enn i 1993.

(Mange var både i innland og utland i løpet av året, og derfor er summen over 100 prosent).

Overnattingsmåte

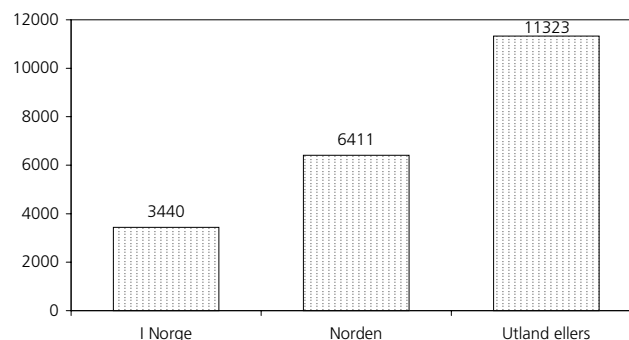
Nordmenn hadde nesten 46 millioner overnattinger på ferieturer med minst 4 dagers varighet i løpet av 1998. Hoteller og liknende overnattingssteder var viktigste overnattingsmåte med 31 prosent. Deretter fulgte hytter og fritidsboliger med 26 prosent. Av disse ble drøyt 15 prosent gjort i egen hytte mens drøyt 10 ble gjort i leid eller lånt hytte. Campingovernattinger utgjorde 8 prosent. Dessuten ble hele 28 prosent av ferieovernattingene gjort hos slekt og venner.

Andelen hotellovernattinger økte sterkt fra 1994 til 1997. Selv om andelen ble redusert igjen fra 1997 til 1998, var den fortsatt høyere enn tidligere på 1990-tallet. På den annen side ble hytteovernattingene sterkt redusert fra 1994 til 1997, mens de økte noe igjen i 1998. De store endringene fra 1994 til 1997 må bl.a. ses i sammenheng med den sterke veksten i utenlandsferier i denne perioden. Campingovernattingene har derimot holdt seg omtrent stabile gjennom hele i 1990-årene.

Ferietgifter

I gjennomsnitt var utgiftene pr. person pr. ferietur på 5 885 kroner i 1998. Med et gjennomsnitt på 1,37 ferieturer pr. person gir det utgifter på drøyt 8 000 kroner pr. person i løpet av året. Regnet om til absolute tall betyr det at nordmenn (i alderen 16-79 år) samlet brukte nesten 27 milliarder kroner på ferieturer med minst 4 overnattinger i 1998. I tillegg kommer altså utgifter til kortere ferieturer.

Figur 5 viser imidlertid at utgiftene pr. ferietur varierer mye etter reisemålet. For turer i Norge var den gjennomsnittlige utgiften 3 440 kroner pr. person. For

Figur 5. Utgifter per ferietur per person etter reisemål. 1998. Kroner

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

utenlandsturer til nordiske land var gjennomsnittlig utgift drøyt 6 400 kroner pr. person. For turer til land utenfor Norden var gjennomsnittsutgiften på drøyt 11 300 kroner.

Fordi mange turer går både innenlands og utenlands er det vanskelig å gi presise tall for samlede utgifter ved innenlandsturer og utenlandsturer hver for seg. Et grovt regnestykke, på grunnlag av hvordan overnattningene fordeler seg, antyder imidlertid at de samlede utgiftene ved innenlandsturer var på drøyt 9 milliarder kroner i 1998. For turer til de nordiske naboland var kostnadene drøyt 3 milliarder, mens samlede utgifter for turer til land utenfor Norden var på nesten 15 milliarder kroner. Det er altså utenlandsturene som legger beslag på storparten av feriebudsjettet til gjennomsnittsnordmannen.

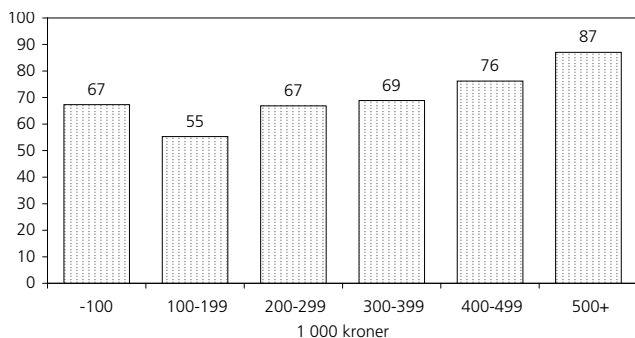
Inntekt, utdanning og ferieomfang

Slik kan man tegne et grovt bilde av den gjennomsnittlige nordmanns ferievaner ved utgangen av 1990-årene. Ferievanene varierer imidlertid mye med sosioøkonomisk bakgrunn (Lystad 1999). Her skal vi se litt nærmere på sammenhengen mellom inntekt og utdanning og ferievaner. Ferieundersøkelsene har gjennom alle år vist at nettopp husholdningsinntekt og utdanningsnivå er to av de viktige faktorene som har høy samvariasjon med våre ferievalg.

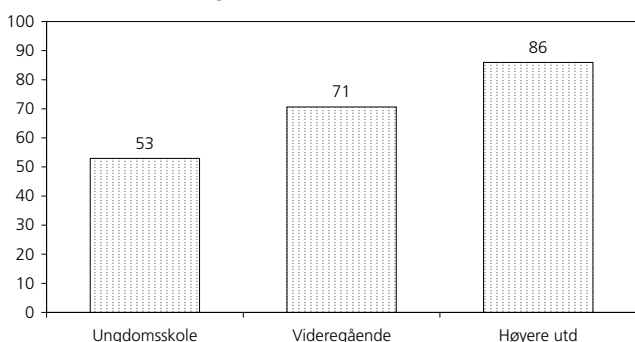
Figur 6 viser hvordan andelen som var på ferietur i 1998 økte med inntekten. I husholdninger med inntekt 100 000-199 000 kroner var 55 prosent på ferietur. I husholdninger der inntekten var over 500 000 kroner var andelen med ferietur på 87 prosent. (Inntektsgruppa under 100 000 kroner er delvis påvirket av studenter med "uvanlige" budsjett betingelser)

Figur 7 viser tilsvarende variasjoner etter utdanningsnivået. Bare 53 prosent av personer med utdanning på ungdomsskolenivå var på ferietur i 1998. For personer med høyere utdanning var andelen 86 prosent.

Vi får det samme bilde hvis vi ser på antall dager på ferietur. Figur 8 viser at personer med høyere utdanning i 1998 var på 20,8 ferieturdager i gjennomsnitt

Figur 6. Andel personer med ferietur i 1998 etter husholdningsinntekt. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Andel personer med ferietur i 1998 etter utdanningsnivå. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

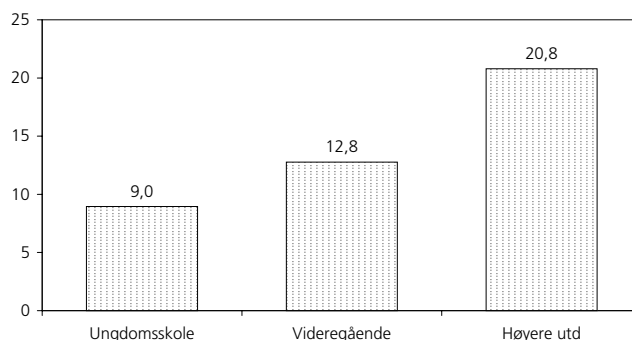
mens de med bare ungdomsskole var på ferie i 9,0 dager. Figur 9 viser at personer i husholdninger med inntekt over 500 000 kroner var på ferie i 19,1 dager mens de med inntekt 100 000-199 000 var på ferie i 10,8 dager.

Ferieomfanget er altså svært mye høyere enn gjennomsnittet for personer med høyere utdanning eller høy husholdningsinntekt. På denne bakgrunn har vi valgt vi å skille ut en høystatusgruppe som har både høyere utdanning og samtidig en husholdningsinntekt over 500 000 kroner. I de neste avsnittene skal vi se nærmere på ferievanene til denne delen av befolkningen.

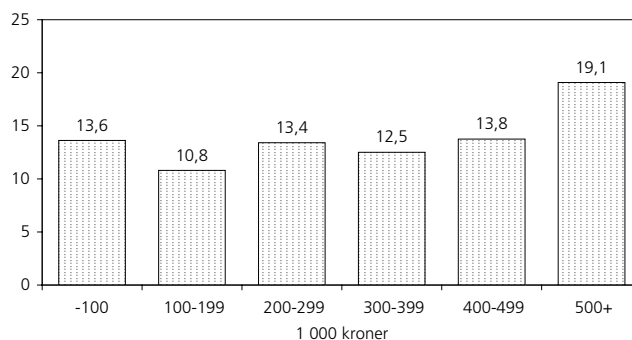
En ferierende klasse?

Tittelen på denne artikkelen er inspirert av Thorstein Veblens bok om "Den arbeidsfrie klasse". Den ble utgitt i 1899 og har blitt en klassiker for å forstå høystatusklassens sans for imponerende konsum (Veblen 1899). Vår gruppe med høyere utdanning og høy inntekt utgjorde om lag ti prosent av utvalget i ferieundersøkelsen i 1998. Er vi på sporet av en ferierende klasse?

Vi kan med en gang slå fast at ferieomfanget i høystatusgruppen er vesentlig større enn i resten av befolkningen. Hele 96 prosent av dem med høy inntekt og høy utdanning var på ferietur i 1998. Som vi har sett var gjennomsnittet for befolkningen 72 prosent. Høy-

Figur 8. Antall dager på ferietur etter utdanningsnivå. 1998

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 9. Antall dager på ferietur etter husholdningsinntekt. 1998

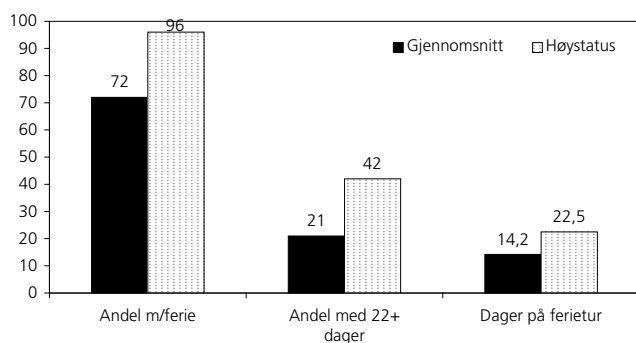
Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

statusgruppen hadde i gjennomsnitt 2,25 turer og 22,5 dager på ferietur i løpet av 1998. Gjennomsnittet for befolkningen var 1,4 turer og 14,3 dager. I høystatusgruppen hadde 42 prosent av personene mer enn 21 ferieturdager, mens det gjaldt for bare 21 prosent av befolkningen under ett. Tidligere undersøkelser har dessuten vist at personer med høy inntekt og utdanning oftere er på korte ferieturer enn gjennomsnittet. I tillegg viser foreløpige resultater fra SSB reiseundersøkelse at høystatusgruppen også reiser mer i yrkesammenheng enn andre. I 1998 hadde denne gruppa i gjennomsnitt 4,6 yrkesreiser med overnatting i løpet av året, mens resten av befolkningen hadde 1,2 slike reiser.

Bildet må imidlertid nyanseres. Denne gruppa skiller seg nemlig også ut med betydelig større arbeidsomfang enn gjennomsnittsnormannen. Av de som ble intervjuet i ferieundersøkelsen oppgav til sammen 18 prosent at de hadde en ukentlig arbeidstid på 45 timer eller mer i 1998. I høystatusgruppen var andelen med så lang arbeidstid derimot hele 34,5 prosent. En av tre i denne gruppa arbeider altså langt utover ordinær arbeidstid.

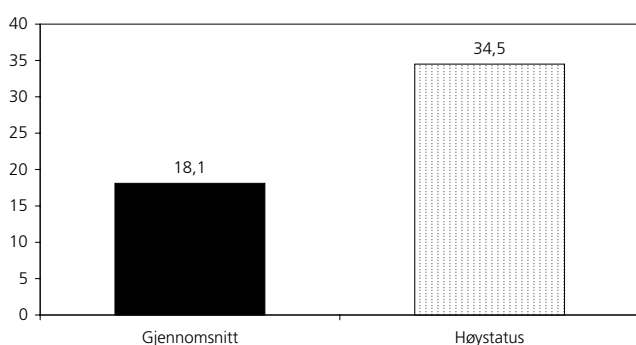
Først og fremst kan vi derfor slå fast at høystatusgruppen har høy intensitet både i arbeidsliv og i ferier. Betegnelsen "merarbeidende klasse" kunne i så måte passe like godt som "ferierende klasse". Men at denne gruppa er vesentlig mer bereist enn gjennomsnittet i

Figur 10. Ferieomfang for høystatusgruppe og gjennomsnittet. Prosent og dager. 1998

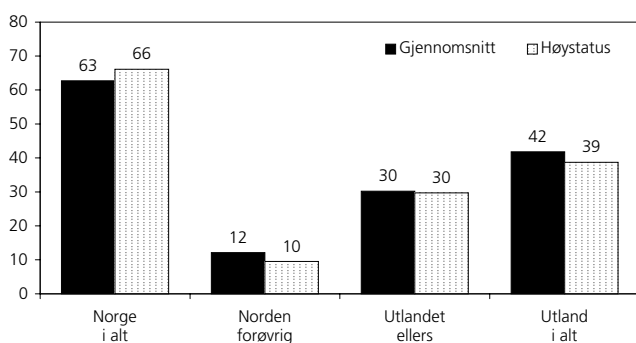
Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 11. Andel med ukentlig arbeidstid over 45 timer. Høystatusgruppe og gjennomsnitt. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 12. Ferieturer etter reisemål. Høystatusgruppe og gjennomsnitt. 1998. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

befolkningen, er det ikke tvil om. I den grad det er positivt med impulser utenfra det daglige nærmiljøet, er dette altså en fordel som nytes av høystatusgruppen i betydelig større grad enn i resten av befolkningen. Reisevirksomheten er ikke et godt fordelt etter egalitære prinsipper.

Hvem er i høystatusgruppen?

Høystatusgruppen er i denne sammenheng avgrenset gjennom høy inntekt og høy utdanning. Ferieundersøkelsen forteller imidlertid mer om bakgrunnen til denne gruppen. Sammenliknet med resten av befolkningen er det svært få i høystatusgruppen som bor i spredt

bygde strøk, mens det er en klar overrepresentasjon fra de største byene. Geografisk er det også en klar overvekt av personer fra Oslo og Akershus, mens spesielt Hedmark/Oppland og Nord-Norge er underrepresentert. Over halvparten oppgir å være funksjonærer på høyere nivå, og tar vi med mellomnivået er andelen funksjonærer drøyt 85 prosent. Dette er vesentlig høyere enn i resten av befolkningen. Videre er det en stor overvekt i alderen 25-44 år og fra barnefamilier. Menn er overrepresentert, men nesten ingen i denne høystatusgruppen er enslige. Politisk er det dobbelt så mange i høystatusgruppen som stemmer Høyre som i resten av befolkningen. Derimot er det nesten ingen som stemmer Fremskrittspartiet, og færre enn gjennomsnittet har sine politiske preferanser i Arbeiderpartiet. Dette er altså noen bakgrunnskjennermerker ved den mest ferieaktive gruppen i Norge.

Høystatusgruppas ferievaner

Hvor og hvordan ferierer høystatusgruppen i forhold til resten av befolkningen?

Reisemål

I 1998 var 64 prosent av dem i utlandet, og av disse var 52 prosent i land utenfor Norden. Til sammenlikning reiste 43 prosent av gjennomsnittsbefolkningen til utlandet, og 32 prosent av disse var i land utenfor Norden. I høystatusgruppen var 74 prosent på ferie i Norge i løpet av 1998 mens det gjaldt 50 prosent for gjennomsnittet. Fordi ferieomfanget er så mye større, reiser altså høystatusgruppen mer til alle reisemål enn gjennomsnittsnormannen.

Hvis vi ser hvordan reisemålene fordeler seg for de faktisk utførte turene, viskes disse forskjellene ut. Høystatusgruppen la 39 prosent av sine ferieturer til utlandet, mens andelen for alle ferierende var på 42 prosent. Høystatusgruppen hadde 30 prosent av sine turer til land utenfor Norden. Det er det samme som for den ferierende gjennomsnittsbefolkningen. Høystatusgruppen hadde 66 prosent av turene i Norge, mens det gjaldt 63 prosent for gjennomsnittet.

Videre ser vi at høystatusgruppen i noe mindre grad enn gjennomsnittet reiser til de vanligste utenlandske feriemålene Spania, Danmark og Sverige. På den annen side ser det ut til at en noe større andel av denne gruppen reiser til Hellas, Storbritannia, Frankrike og Italia. Innenlands er det flere enn gjennomsnittet som reiser til innlandsområdet Oppland/Buskerud/Hedmark og til Vestlandet. Disse forskjellene er imidlertid små og kan skyldes tilfeldigheter i datagrunnlaget.

Mer på hytte og mindre camping

Høystatusgruppen overnatter vesentlig mer på hytte enn gjennomsnittet. Hele 36 prosent av denne gruppen overnatter på hytte i 1998. For gjennomsnittet var andelen 26 prosent. 20 prosent av høystatusgruppens overnattinger skjedde på egen hytte

mens det gjaldt 15 prosent for gjennomsnittet. En av forklaringene på dette er åpenbar: I høystatusgruppa oppgav 54 prosent at husholdningen eide eller disponerte hytte, men gjennomsnittet var 39 prosent. Men i tillegg både leier og låner høystatusgruppa hytte i større omfang enn gjennomsnittet. Camping er derimot mindre populært enn ellers i befolkningen. Bare 3,6 prosent av overnattingene til høystatusgruppa var camping i 1998, mens andelen for gjennomsnittet var 8 prosent. Hoteller betyr like mye som for gjennomsnittsbefolkningen. 31 prosent av overnattingene i begge grupper ble gjort på hotell.

Høyere ferieutgifter

Gjennomsnittsnordmannen brukte drøyt 8 000 kroner til ferieturer i 1998. I høystatusgruppa var utgiftene pr. år på 13 700 kroner. Det var imidlertid små forskjeller i utgiftene pr. tur. Oppgitt utgift pr. person pr. tur var 6 081 kroner i høystatusgruppa og 5 885 kroner for gjennomsnittet. Forskjellen i utgiftene på årsbasis skyldes således vesentlig at høystatusgruppa har flere ferieturer i løpet av året enn gjennomsnittet.

Kulturelle aktiviteter

Hva bruker så denne høystatusgruppa feriene til? Samles overskuddet til nye lange arbeidsuker gjennom ferier av typen "sol og bad" eller søkes stimulanter på andre måter?

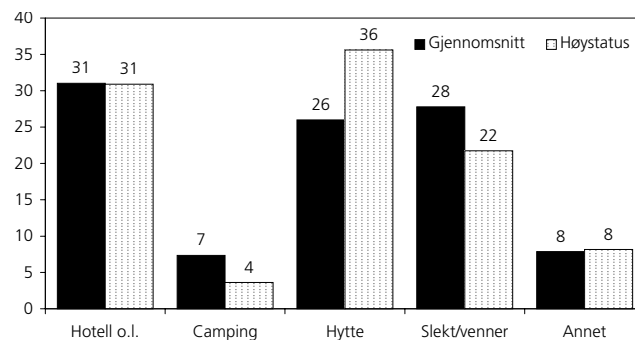
Ferieundersøkelsene sier til vanlig lite om motiver og målsettinger med feriene. I 1997 var det imidlertid tatt med et spørsmål om aktiviteter i sommerferien. Noen svar kan antydes på dette grunnlaget. Først og fremst gjør høystatusgruppa mer av de tingene en kanskje kan forvente av en gruppe med høy utdanning og inntekt. Av alle som var på ferie sommeren 1997 hadde 47 prosent besøkt museer, kunstgallerier, utstillinger eller andre opplevelsessentra. I høystatusgruppa var denne andelen 66 prosent. I gjennomsnitt hadde 49 prosent besøkt kjente bygninger som kirker, festninger eller hjemmet til historiske personer. I høystatusgruppa var andelen 64 prosent. Bildet er imidlertid mer flertydig enn som så. Det var også flere i høystatusgruppa som hadde badet utendørs, og flere enn gjennomsnittet hadde vært på restaurant, bar eller diskotek. Bare på ett området (organisert aktivitet i naturen) oppgav høystatusgruppa lavere aktivitet enn gjennomsnittet.

Først og fremst ser det derfor ut til at høystatusgruppa er mer aktive og får med seg flere gjøremål i feriene enn gjennomsnittet - med en overvekt på kulturelt orienterte aktiviteter. I høystatusgruppa oppgir da også 27 prosent at kulturelle severdigheter er svært viktig for en feriereise om sommeren. Det gjelder bare 17 prosent for befolkningen i gjennomsnitt.

Perspektiver for fremtiden?

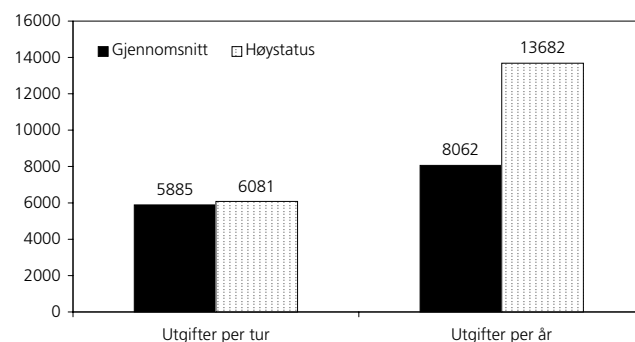
Flere vil ha høyere utdanning i årene som kommer. Inntekten vil øke. På denne måten kan kanskje ferie-

Figur 13. Ferieovernattinger etter overnattingsmåte. Høystatusgruppe og gjennomsnitt. 1998. Prosent

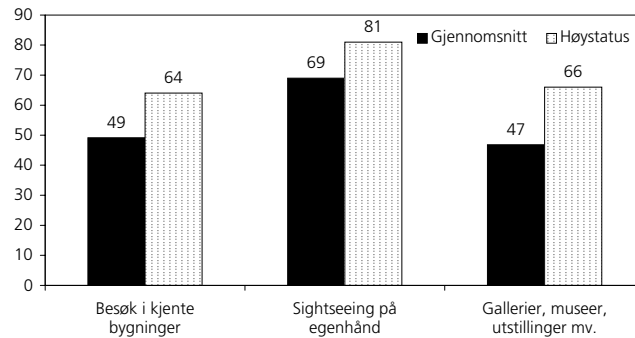
Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 14. Utgifter til ferieturer per tur og per år per person. Høystatusgruppe og gjennomsnitt. 1998. Kroner

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 15. Andel med utvalgte aktiviteter i sommerferien. Høystatusgruppe og gjennomsnitt. Prosent

Kilde: Ferieundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

vanene i høystatusgruppa også antyde noe om hvordan flertallets ferievaner vil utvikle seg fremover. I så fall vil vi først og fremst få en økning i ferieomfanget. Flere vil reise på ferietur i løpet av året, og antallet dager på ferie vil øke sterkt. Det betyr at de årlige utgiftene som brukes på ferie vil øke både for den enkelte og samlet. Den økte etterspørselen vil imidlertid rette seg like mye mot innenlandske reisemål som mot utlandet. Hyttemarkedet vil holde seg hett, og bruken av hytte vil øke i betydning. Hotellmarkedet holder seg oppe, mens campingnæringen vil oppleve

Tabell 1. Størrelsen av standardavviket. Prosent

Antall observa- sjoner	Prosenttall					
	5(95)	10(90)	20(80)	30(70)	40(60)	50(50)
25	5,3	7,4	9,8	11,2	12,0	12,3
50	3,8	5,2	6,9	7,9	8,5	8,7
100	2,7	3,7	4,9	5,6	6,0	6,1
250	1,7	2,3	3,1	3,6	3,8	3,9
400	1,3	1,8	2,5	2,8	3,0	3,1
800	0,9	1,3	1,7	2,0	2,1	2,2
1 000	0,8	1,2	1,6	1,8	1,9	1,9
1 500	0,7	1,0	1,3	1,5	1,6	1,6
2 000	0,6	0,8	1,1	1,3	1,3	1,4
2 500	0,5	0,7	1,0	1,1	1,3	1,4

nedgang. Tilbyderne av kulturelle opplevelser bør kunne forvente et økende marked.

Men dette er altså hvis ferievanene til dagens gruppe med høy utdanning og inntekt får tjene som modell for fremtidens ferievaner. Lineære fremskrivninger av denne typen er imidlertid sjelden treffsikre. Erfarings-tallene fra 1990-årene gir da også liten støtte for en slik modell. Kampen om våre ferievaner vil nok bli mer komplisert enn som så.

Referanser

Lystad, J.-E. (1999): *Nordmenns ferievaner 1998*, Rapporten 1999/33, Statistisk sentralbyrå.

Rønning, E. (1999): *Omnibusundersøkelsene 1998*. Dokumentasjonsrapport, Notater 99/45, Statistisk sentralbyrå.

Veblen, T. (1899): *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, New York: Macmillian Company.

Datagrunnlag og metode

Artikkelen bygger på publiserte resultater og spesialbearbeidinger av SSBs ferieundersøkelser. Ferieundersøkelsene er rent praktisk en del av SSBs omnibusundersøkelser, men med et noe utvidet utvalg. I undersøkelsen 1998 var utvalget på 2500 personer i alderen 16-79 år. Det ble oppnådd svar fra 1708 personer. Intervjuene ble delvis gjennomført ved besøk og delvis per telefon. Intervjuobjektene ga opplysninger om ferieturer med minst 4 overnattinger de siste 12 måneder. Som i alle utvalgsundersøkelser er resultatene beheftet med statistisk usikkerhet. Opplegg og metode i omnibusundersøkelsene er beskrevet i Rønning (1999).

Høystatusgruppa som er skilt ut i denne undersøkelsen består av 159 personer. Det betyr at den statistiske usikkerheten for denne gruppa er forholdsvis stor og at resultatene som beskrives i artikkelen må brukes med forsiktighet. For flere av de ulikhetene som drøftes mellom høystatusgruppa og gjennomsnittet er imidlertid forskjellene forholdsvis robuste.

Tabell 1 gir grunnlag for å vurdere usikkerheten ved denne typen personbaserte undersøkelser.

I artikkelen belyses samvariasjonen mellom inntekt, utdanning og ferievaner uten å korrigere for andre sosioøkonomiske faktorer som også kan ha betydning for ferievalgene. Vi tar seinere sikte på å gjøre en mer fullstendig analyse av hvordan ulike kjennemerker påvirker ferievanene. Noen korte kommentarer til et par sentrale bakgrunnsfaktorer der høystatusgruppa også skiller seg ut fra gjennomsnittet kan likevel være på sin plass her. Familier med barn er overrepresentert i høystatusgruppa. Det er også personer i alderen 25-44 år. Dette kan prege det feriemønsteret vi har observert. Ferieundersøkelsen viser imidlertid ingen tydelig sammenheng mellom familiefase, alder og ferieomfang. I 1998 var antall dager på ferietur i barnefamilierne (14,0 dager) noe lavere enn gjennomsnittet for befolkningen. Likeledes var antall feriedager i aldersgruppa 25-44 år (med 14,7 dager) også nær gjennomsnittet for befolkningen. Den aldersmessige og familiemessige sammensetningen av høystatusgruppa ser derfor ikke ut til å være viktige faktorer bak gruppas høye ferieomfang.